
Nicolai Dresdensis Apologia

De conclusionibus doctorum
in Constantia de materia sanguinis

Petra Mutlová

FILOZOFICKÁ FAKULTA
MASARYKOVA UNIVERZITA

#443

OPERA FACULTATIS PHILOSOPHICAE
UNIVERSITATIS MASARYKIANAE

SISY FILOZOFICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

muni
PRESS

[Faint, illegible handwriting on a textured surface, possibly a parchment fragment or a wall inscription.]

[A large, heavily cracked and damaged fragment of parchment or stone with dense, illegible handwriting. The text is written in a medieval script and is mostly obscured by the physical damage to the surface.]

Nicolai Dresdensis Apologia

De conclusionibus doctorum
in Constantia de materia
sanguinis

Petra Mutlová

FILOZOFICKÁ FAKULTA
MASARYKOVA UNIVERZITA

#443

BRNO 2015

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Mutlová, Petra

Nicolaï Dresdensis Apologia : De conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis / Petra Mutlová. – Vydání první. – Brno : Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015. – 241 stran : faksimile. – (Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, ISSN 1211-3034 ; číslo 443)
ISBN 978-80-210-8124-6

27-1-051 * 34-051 * 929 * 27-878.3 * 27-878.3-1 * 27-285.4 * 316.774+808.5 * 091“04/14“ * 930.2:091.14 * (437.3) * (430)

– Nicolaus Dresdensis, asi 1380–asi 1417

– Nicolaus Dresdensis, asi 1380–asi 1417. De conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis
– 1415

– křesťanští teologové – Německo – 14.–15. století

– právníci – Německo – 14.–15. století

– utrakvismus – 1401-1450

– utrakvistická teologie – Česko – 1401-1450

– křesťanské polemiky – Česko – 1401-1450

– textová transmise

– středověké rukopisy

– kodikologie

– apologie

– kritická vydání

– monografie

– biografie

27-1/-2 – Křesťanská teologie. Dogmatická teologie [5]

929 – Biografie [8]

Tato odborná monografie vznikla a byla vydána jako součást projektu GA ČR 405/08/P294 „Mikuláše z Drážďan Apologia – kritická edice s kodikologickou studií“.

Recenzovali:

doc. PhDr. Helena Krmíčková, Dr.

prof. PhDr. Pavel Spunar, CSc.

© 2015 Petra Mutlová

© 2015 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8727-9 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-8124-6 (brožovaná)

ISSN 1211-3034

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-8124-2015

OBSAH

ÚVOD.....	7
BIOGRAFIE MIKULÁŠE „Z DRÁŽŽAN“	11
Záhady Mikulášova života.....	12
Svědectví pramenů.....	15
Závěr Mikulášova života.....	24
APOLOGIE A UTRAKVISMUS	29
<i>Apologie</i> v rámci Mikulášovy utrakvistické tvorby	29
<i>Sermo ad clerum de materia sanguinis (Sermo Nisi manducaveritis)</i>	30
<i>Collecta auctoritatum de materia sanguinis (Collecta)</i>	32
<i>Quod fuit ab inicio</i>	34
<i>De conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis (Apologie)</i> ..	35
<i>Contra Gallum</i>	36
<i>Replica rectori scholarum in Corbach (Replika)</i>	39
<i>De proprio sacerdote et casibus</i>	41
<i>Sermo ad clerum factus per dominum Nicolaum, predicatorem Theutunicorum in Zac, in anno Domini M^oCCCCXVI (Sermo ad clerum 1416)</i>	42
<i>Apologie</i> a boj o kalich	43
KODIKOLOGICKÉ POZNÁMKY	53
Název a atribuce <i>Apologie</i>	53
Struktura <i>Apologie</i>	56

DOCHOVANÉ RUKOPISY <i>APOLOGIE</i>	61
Rukopisy <i>Apologie</i> fragmentární povahy	68
Starý tisk	71
FILIACE RUKOPISŮ	73
Omise	76
Přídavky	78
Rukopis <i>G</i>	79
Rukopisy <i>VDM</i>	80
Rukopisy <i>BLEFW</i>	82
Rukopis <i>K</i>	85
Rukopisy <i>CJ</i>	85
Filiace rukopisů ve světle jejich obsahu	86
RESUMÉ	89
SUMMARY	91
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
Rukopisné prameny	93
Vydané prameny	94
Literatura	97
Subsidia	105
NICOLAI DRESDENSIS <i>APOLOGIA</i>	107
Ratio edendi	109
Abbreviationes	111
Conspectus auctoritatum	112
Synopsis codicum	118
Textus	119
Indices	225
PŘÍLOHY	235

ÚVOD

Kalich jako nejvýraznější symbol husitského hnutí vešel do širšího povědomí ve spojení se jménem mistra Jana Husa a stal se atributem tohoto kostnického mučedníka nejen ve výtvarném umění. Přesto původním obhájcem myšlenky laického kalicha, tedy práva věřících přijímat svátost pod obojí způsobou, byl mistr Jakoubek ze Stříbra. Při zdůvodnění postulátu laického kalicha mu však po boku stála řada dalších husitských reformátorů, mezi nimiž hlavní místo zaujímal Mikuláš z Drážďan. Tento právník a teolog spolupracoval s Jakoubkem na teoretickém zdůvodnění celé řady reformních požadavků, například na kritice lichvářství, přísahy aj., ovšem hlavní úlohu sehrál právě v záležitosti laického kalicha.

Počátky českého utrakvismu byly dlouhou dobu ožehavým tématem a nejen česká medievistika dosud postrádá soustavný přehled vývoje bádání o husitském kalichu. Především ale dlouhá léta nebylo jasno ani v základní otázce, tedy koho lze považovat za autora této (ve své době) převratné myšlenky. Teprve koncem minulého století díky studiím Heleny Krmíčkové byla stanovena spolehlivá chronologie raného utrakvismu a obecně vešlo ve známost, že skupina pražských reformistů v čele s Jakoubkem ze Stříbra s požadavkem laického kalicha vystoupila roku 1414.¹

1 KRMÍČKOVÁ, Helena: *Studie a texty k počátkům kalicha v Čechách*. Brno 1997, kde korigovala řadu starších názorů badatelů, kteří se poznání počátků kalicha věnovali, především SEDLÁK, Jan: *Počátkové kalicha*. Časopis katolického duchovenstva 52, 1911, s. 97–105, 244–250, 397–401, 496–501, 583–587, 703–708, 786–791; 54, 1913, s. 226–232, 275–278, 404–410, 465–470, 708–713; 55, 1914, s. 75–84, 113–120, 315–322; a BARTOŠ, František Michálek: *Počátky kalicha v Čechách*. In: Husitství a cizina. Praha 1931, s. 59–112. Z novějších prací viz např. KRMÍČKOVÁ, Helena: *Jakoubkova utrakvistická díla z roku 1414*. In: Jakoubek ze Stříbra. Texty a jejich působení. Ed. O. HALAMA – P. SOUKUP. Praha 2006, s. 171–181; TÁŽ: *Articulus pro communione sub utraque specie Jakoubka ze Stříbra*. Studie o rukopisech XXXIX, 2009, s. 73–87; ČEJKA, Mirek – KRMÍČKOVÁ, Helena: *Dvě staročeská utrakvistická díla Jakoubka ze Stříbra*. Brno 2009.

Při zkoumání pramenné základny pro poznání laického kalicha Krmíčková korigovala do té doby tradované názory nikoliv pouze díky novým rukopisným nálezům, ale především díky kritickému zhodnocení pramenů na základě jejich spolehlivého edičního zpřístupnění.

V současné době došlo ke značnému pokroku na poli edičním a události spojené s prosazováním kalicha v Čechách v letech 1414–1415 jsou již dostatečně prozkoumány. Dalším milníkem v bádání o historii kalicha bude jistě poznání utrakvismu v širším kontextu, především jeho vývoj po roce 1420 a zjištění vztahu raně utrakvistických děl k pracím z období jednání o kompaktáta. Nutnou podmínkou pro tento krok ovšem stále zůstává zpřístupnění celé řady utrakvistických děl v moderních edicích. K tomuto cíli snad částečně přispěje i tato kniha.

Předkládaná monografie přináší kritickou edici latinského spisu Mikuláše z Drážďan, *De conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis* neboli *Apologie proti rozhodnutí kostnických doktorů* (zkráceně *Apologie*), kterým reagoval na zákaz laického kalicha vydaný kostnickým koncilem v roce 1415. Jako takřka „úřední projev celé [husitské] strany“² týkající se zákazu laického kalicha, v té době již nejvýraznějšího symbolu husitského hnutí, byla *Apologie* textem velmi populárním a našla značnou odezvu publika. Přesto byla dosud přístupná pouze ve starém tisku z roku 1698, který její znění reprodukoval na základě jediného rukopisu, značně odlišného od ostatních verzí, navíc s mylnou autorskou atribucí. Zde prezentovaná kritická edice *Apologie* proto přináší nové, přesnější znění textu rekonstruované na základě šestnácti dochovaných rukopisných kopií a koriguje řadu mylných domněnek týkajících se jejího obsahu, autora a literárního kontextu jejího vzniku. Součástí úvodní studie je zasazení tohoto spisu do kontextu tehdejší literární produkce spojené se zaváděním laického kalicha v Čechách; představení jejího autora a postavení, které *Apologie* v rámci jeho literární tvorby zaujímá.

Mikuláš z Drážďan bývá pokládán za čelného představitele školy působící v domě U Černé růže v Praze, se kterou se zde setkáváme okolo roku 1412. Z této doby pochází vůbec první zmínky o Mikulášově působení v Praze a většina jeho literární produkce vznikla tamtéž mezi léty 1412–1416. Úvodní kapitola proto rekapituluje odlišné teorie o Mikulášově životě a všímá si jeho literární činnosti v souvislosti s jeho rolí v utrakvistických debatách.³

2 BARTOŠ, F. M.: *Husitství a cizina*, s. 75.

3 Mikulášův přínos českému raně reformačnímu hnutí byl a zřejmě i nadále bude předmětem diskusí a vedle jeho přínosu k utrakvistické otázce se hojně debatovalo i o jeho „ideologické orientaci“ – otázky tohoto druhu si úvodní studie neklade, soustředí se pouze na zasazení vydávané *Apologie* do utrakvistického kontextu. Mikulášovým učením se poprvé synteticky zabývala NECHUTOVÁ, Jana: *Místo Mikuláše z Drážďan v raném reformačním myšlení*. Příspěvek k výkladu nauky. Praha 1967, kde jsou shrnuty výsledky staršího bádání a odkazy na příslušnou literaturu. Z prací, které si Mikulášova učení všímají, je ve výběru možné uvést alespoň: KALIVODA, Robert: *Husitská ideologie*. Praha 1961; KAMINSKY, Howard: *A History of*

Druhá část úvodní studie podrobněji rozebírá místo *Apologie* v rámci Mikulášovy utrakvistické činnosti a zasazuje ji do kontextu soudobé literární polemiky o laický kalich. Srovnání s ostatními reakcemi na kostnické odsouzení laického kalicha pak završuje objasnění významových souvislostí vzniku *Apologie*.

Hlavní část úvodní studie tvoří soupis a analýza rukopisů, ve kterých se *Apologie* dochovala. Její text byl zjištěn v šestnácti rukopisech v současnosti uložených v České republice, Rakousku, Německu a Polsku. Na základě vyhodnocení kvality jednotlivých opisů, písařských chyb a dalších detailů, které přispěly k objasnění textové tradice *Apologie*, jsou zde představeny poznatky, které byly zjištěny o genetických vztazích mezi jednotlivými kopiemi. Ústředním bodem této části je tedy pokus o stanovení filiace a hodnoty dochovaných opisů pro rekonstrukci textu.

Vyústěním kodikologického rozboru je kritická edice, jež představuje meritum práce. Přináší znění co nejbližší původnímu Mikulášovu textu a v aparátu zachycuje veškeré relevantní diskrepance, které odrážejí znění textu, jak je reflektovali pozdější opisovači a čtenáři textu. V textověkritickém aparátu tedy lze najít různorodění jednotlivých opisů *Apologie*, a především identifikaci citovaných autorit, které v *Apologii* tvoří převážnou část textu a jejichž určení je důležité pro komplexní pochopení vydávaného díla.

Publikace vznikla přepracováním disertační práce obhájené na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v roce 2007 pod vedením doc. PhDr. Heleny Krmíčkové, Dr. Kniha vznikala do roku 2011, vydání samotné bylo ovšem pozdrženo posledním rukopisným nálezem ve fázi před vydáním, který jsem z důvodu rodičovské dovolené mohla zpracovat teprve později – kniha tedy až na výjimky reflektuje stav bádání k roku 2011. Mé největší díky při přípravě knihy patří Heleně Krmíčkové za nesmírnou laskavost, s níž se mnou dopodrobna konzultovala veškeré záludnosti, které práce se středověkými literárními rukopisy přináší, a především za podporu, kterou mi během práce poskytovala. Předkládaná edice profituje především z jejích nesmírných znalostí, které se mnou jako přední odbornice na husitský

the Hussite Revolution. Berkley – Los Angeles, 1967; DE VOOGHT, Paul: *Jacobellus de Strěbro* (+ 1429), *premier théologien du hussitisme*. Louvain 1972; KLASSEN, John Martin: *The Nobility and The Making of the Hussite Revolution*. New York 1978; KEJŘ, Jiří: *Husité*. Praha 1984; SEIBT, Ferdinand: *Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*. München 1987; TÝŽ: *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution*. Köln 1990²; MOLNÁR, Amedeo: *Valdenští. Evropský rozměr jejich vzdoru*. Praha 1991²; WERNER, ERNST: *Jan Hus: Welt und Umwelt eines Prager Frühreformators*. Weimar 1991; ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce*. 4 sv. Praha 1995–1996²; FUDGE, Thomas A.: *The Magnificent Ride. The First Reformation in Hussite Bohemia*. Aldershot 1998; ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402–1437*. Praha 2000; ŠMAHEL, František: *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*. Praha 2001. Práce italského historika R. Cegni, který se postavou Mikuláše zabývá dlouhodobě, budou podrobně probrány níže; jeden z jeho posledních příspěvků, které se věnují konkrétně Mikulášově učení, je: CEGNA, Romolo: *Nicola della Rosa Nera e le origini del radicalismo antisimoniaco dello Speculum aureum*. *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 34, 2001, s. 59–74.

utrakvismus vždy ochotně sdílela a showíavě opravovala má četná zaváhání. To, co z nich v knize zůstalo, padá na mou hlavu. Zavázaná jsem dále prof. PhDr. Janě Nechutové, CSc., která mě k osobě Mikuláše z Drážďan přivedla a díky níž můj zájem o latinskou medievistiku dodnes neutuchá, i prof. PhDr. Pavlu Spunarovi, CSc., jenž původní disertaci i tuto knihu laskavě recenzoval. Při práci na knize mě podpořila i řada kolegů a přátel, kterým bych zde také ráda vyjádřila vřelé díky; největší zásluhy na vzniku knihy mají ovšem moji nejbližší a jejich porozumění a neutuchající podpora.

Zavázaná jsem všem institucím za umožnění přístupu k rukopisným pramenům ze svých fondů. Tato práce by nevznikla bez finanční podpory Grantové agentury ČR, v rámci jejíhož grantového projektu reg. č. 405/08/P294 byla publikace připravena.

BIOGRAFIE MIKULÁŠE „Z DRÁŽĎAN“

Postava Mikuláše s přídomkem „z Drážďan“ dlouhá léta vzbuzuje rozpory mezi badatelskou veřejností a pramenný materiál poskytuje pouze sporadickou oporu pro rekonstrukci života tohoto plodného autora husitského období. O Mikulášově činnosti před jeho příchodem do Prahy lze pouze spekulovat, a právě z tohoto důvodu existuje několik různých výkladů o jeho původu a životě. I tak základní informace, jako například jaké byl národnosti, kde studoval, a konečně i rok 1412, který bývá uváděn jako rok příchodu či návratu do Prahy, jsou sice pravděpodobné, přesto prameny nedoložené předpoklady. O Mikulášovi se nejčastěji mluví v souvislosti s tzv. drážďanskou školou, nazývanou podle místa příbytku v Praze také škola U Černé růže. Ta byla centrem německých nonkonformistů, úzce spolupracujících s českými zastánci reformní strany na pražské univerzitě, jež jim poskytla i zmíněný příbytek v univerzitním domě Na Příkopěch. Některé prameny a částečně i současná historická produkce mají za to, že tato skupina po vydání Kutnohorského dekretu odešla roku 1409 z Prahy, na čas se usídlila v Drážďanech, kde pokračovala ve výuce a šíření reformních myšlenek.⁴ Po roce 1411 však na zásah míšeňského biskupa Rudolfa opustila i tyto kraje a okolo roku 1412 se objevila opět v Praze. Jak se dále ukáže, Mikulášova afiliace s tzv. drážďanskou školou je taktéž nejasná.⁵

4 Ke Kutnohorskému dekretu nově NODL, Martin: *Dekret kutnohorský*, Praha 2010; viz též příspěvky publikované v *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* XLIX/2, 2009, především ŠMAHEL, František – NODL, Martin: *Kuttenberger Dekret nach 600 Jahren. Eine Bilanz der bisherigen Forschung*, tamtéž, s. 19–54.

5 Mikulášovo spojení s tzv. drážďanskou školou uvádí většina základních biografických prací a repertorií, jmenovitě například *Lexikon des Mittelalters* 6, 1179; TRÍŠKA, Josef: *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348–1409*. Praha 1981, s. 388; dále většina repertorií německého původu, např. online přístupné *Repertorium „Geschichtsquellen des deutschen Mittelalters“*: <<http://www.geschichtsquellen.de/>

Většina starších studií zabývajících se Mikulášovým životem byla limitována nedostatkem vydaných primárních pramenů. To, co víme o Mikulášově mládí, je toho typickou ukázkou: V jednom ze svých traktátů – v *Expositio super Pater noster* – Mikuláš vzpomíná na období jedenácti let, které měl strávit v blíže neurčeném biskupském městě.⁶ Mnoho badatelů usilovalo o identifikaci této aluze a datace této příhody byla často rušivým elementem v jejich jinak přijatelných teoriích o Mikulášově životě. Skutečnost, že se jedná o pouhou textovou výpůjčku z díla *Bonum universale de apibus* Tomáše z Cantimpré, objevil až po letech Romolo Cegna.⁷ Podobných nejasností lze v Mikulášově biografii nalézt více. Z tohoto důvodu se následující kapitola omezí pouze na přehled nejvýznamnějších teorií o Mikulášově životě. Mezi tři události, u nichž se v Mikulášově životopise vyskytuje nejvíce protichůdných teorií, se řadí jeho původ, místo a doba jeho studia a nakonec období let 1409–1412, které měl údajně strávit v Drážďanech.

Záhady Mikulášova života

V českém prostředí se dlouho udržely dva protichůdné názory týkající se Mikulášova rodinného zázemí. Josef Truhlář ho identifikoval s bakalářem Mikulášem (de) Drossen, který byl na pražské univerzitě roku 1396, respektive na počátku roku 1397, promován pod Petrem de Drozena.⁸ Záměna určení de Drossen za Drezdna či Drozna je nejen nasnadě, především ale ojedinělá zmínka podobně znějícího jména v *Liber decanorum* nemá průkaznou hodnotu. Navíc se lze setkat s argumentem, že tito dva muži přišli z městečka Drozno v lubušské diecézi (Brandenburg), nikoliv z Drážďan (lat. Dresden).⁹ Přesto někteří badatelé přijímají fakt, že Miku-

repPers_102553777.html> [cit. 2012-07-24]; projekt *Sächsische Biographie*: <http://saebi.isgv.de/biografie/Peter_von_Dresden_%281365-1421%29> [cit. 2012-07-25] a další.

6 *Nicolai Dresdensis Expositio super Pater noster*. Ed. J. NECHUTOVÁ – R. CEGNA. Mediaevalia Philosophica Polonorum 30. Wrocław – Varšovic – Cracovie – Gdaňsk – Łódź 1990, s. 162: „Ego in quadam civitate episcopali annis XI adolevi, ubi LXII canonici sub prebendis pigwissimis ducentarum fere librarum parisiensium in matre ecclesia serviebant, quorum plures erant beneficiorum plurium detentores.“

7 Cegna poprvé prezentoval svůj název v článku *La tradition pénitentielle des Vaudois et des Hussites et Nicolas de Dresde*. *Communio viatorum* 25, 1982, s. 163–164; o něco dříve tuto aluzi identifikovala i Jana Nechutová, její zjištění ovšem nebylo publikováno.

8 Podle *Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585* I. Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I/1. Pragae 1830, s. 318 je ztotožnil TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy* 3. Praha 1875, s. 623, pozn. 34; taktéž TRUHLÁŘ, Josef: *Paběrky z rukopisů Klementinských*. Věstník České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, společnost a umění 7, 1898, s. 662; stejně i TRÍŠKA, Josef: *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348–1409*. Praha 1981, s. 388, 446.

9 BARTOŠ, F. M.: *Husitství a cizina*, s. 127–128.

láš studoval v Praze, bez výhrad.¹⁰ Proti této teorii se vyslovil František Michálek Bartoš, který poukázal na životní shody Mikuláše s osudem bakaláře dekretů Mikuláše z Prahy.¹¹ Svoji argumentaci pak doplnil hypotézou, že tento Mikuláš byl synem staroměstského měšťana Michala Sedláře a že působil jako německý kazatel v kostele Panny Marie na Louži na Starém Městě a později snad jako vikář faráře v kostele svatého Martina ve zdi. Dle jeho názoru se rodina přistěhovala do Prahy na sklonku osmdesátých let 14. století a své přízvisko „z Drážďan“ pak Mikuláš získal až díky stykům a úzké spolupráci s mistry od Černé Růže. Zjištění, že bakalář Mikuláš z Prahy v letech 1402–1415 působil jako prokurátor u pražské konzistoře, tuto teorii staví do pochybného světla.¹²

Odlísnou teorii představil Jan Sedlák, první badatel, který se postavou Mikuláše z Drážďan zabýval podrobněji.¹³ Zjistil řadu rukopisných údajů, a domníval se proto, že se Mikuláš narodil v Drážďanech, byl mistrem svobodných umění, studoval právo a byl vysvěcen na kněze.¹⁴ Počátek jeho pražského pobytu datoval již k roku 1408 a zároveň odmítl mínění Eneáše Silvia Piccolominiho,¹⁵ který ve své kronice tvrdil, že Mikuláš spolu s dalšími německými mistry odešel v roce 1409 z Prahy do Drážďan a vrátil se zpět až po roce 1411. Spíše se klonil k názoru, že Mikuláš Prahu roku 1409 neopustil a teprve po příchodu Petra z Drážďan a Fridricha Eppinge¹⁶ zpět do Prahy na přelomu let 1411–1412 se stal jejich kolegou na škole U Černé růže.

10 MÜLLER, Joseph Theodor: *Magister Nikolaus von Dresden*. Zeitschrift für Brüdergeschichte 9, 1915, s. 83; FLIEGE, Jutta: *Eine hussitische Sammelhandschrift in der Stadtbibliothek Dessau*. Studien zum Buch- und Bibliothekswesen 4, 1986, s. 31; MACHILEK, Franz: *Deutsche Hussiten*. In: Jan Hus. Zwischen Zeiten, Völkern, Konfessionen. Ed. F. SEIBT. München 1997, s. 271.

11 BARTOŠ, F. M.: *Husitství a cizina*, s. 127–128, pozn. 47, více na s. 125–131.

12 TRÍŠKA, J.: *Životopisný slovník*, s. 412–413; ŠMAHEL, F.: *Husitká revoluce 2*. Kořeny české reformace. Praha 1996², s. 157, pozn. 166.

13 SEDLÁK, Jan: *Mikuláš z Drážďan*. Brno 1914, s. 2.

14 Podobného mínění je i MÜLLER, J. Th.: *Magister Nikolaus*, s. 83; SPINKA, Matthew: *John Hus. A Biography*. Princeton, New Jersey 1968, s. 150 a další.

15 AENEAS SILVIUS PICCOLOMINI: *Historia Bohemica* I. Historisch-kritische Ausgabe des lateinischen Textes. Ed. J. Hejnic – H. Rothe. Köln – Weimar – Wien, s. 236–239. Působení jistého Mikuláše na *Kreuzschule* v Drážďanech bylo v různých modifikacích prezentováno ve starších, zejména německých, studiích, např. MELTZER, Otto: *Die Kreuzschule zu Dresden bis zur Einführung der Reformation (1539)*. Mitteilungen des Vereins für die Geschichte Dresdens 7, 1886, s. 34; HAUPT, Herman: *Waldenserthum und Inquisition im südöstlichen Deutschland seit der Mitte des 14. Jahrhunderts*. Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft 3, 1890, s. 356–359; BOEHMER, Heinrich: *Magister Peter von Dresden*. Neues Archiv für sächsische Geschichte und Altertumskunde 36, 1915, s. 226; KÖPSTEIN, Horst: *Ohlasy husitského revolučního hnutí v Německu*. In: Mezinárodní ohlas husitství. Ed. J. MACEK. Praha 1958, s. 234; TYŽ: *Über die Teilnahme von Deutschen an der hussitischen revolutionären Bewegung – speziell in Böhmen*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft 11/1, 1963, s. 133–134; BUTTE, Heinrich: *Geschichte Dresdens bis zur Reformationszeit*. Köln – Graz 1967, s. 107–108.

16 Eppinge, jeden z učitelů U Černé růže, byl mistrem svobodných umění a posléze bakalářem kanonického práva z Heidelbergu (1405). O jeho příchodu do Prahy a působení v Drážďanech rovněž existuje

Italský historik Romolo Cegna¹⁷ jako editor několika Mikulášových děl přispěl k rekonstrukci jeho životopisu cennými poznatky. Za prvé je třeba zopakovat, že údajná zmínka o Mikulášově mládí, kdy měl jedenáct let strávit v nějakém biskupském městě, která se čte v jeho spisu *Expositio Super Pater noster*,¹⁸ je citátem ze spisu *Bonum universale de apibus* od Tomáše z Cantimpré. Zásadní novum Cegnovy teorie ovšem představuje argument, že Mikuláš po odchodu z Prahy po vydání Kutnohorského dekretu v roce 1409 působil jako rektor školy v hesenském městě Wildungen, kde nezávisle jako první dospěl k myšlence nutnosti laického kalicha, o které pak po svém návratu do Prahy přesvědčil své kolegy. Tato hypotéza je založena na odlišném datování Mikulášova díla *Replica rectori scholarum in Corbach*,¹⁹ kterou Cegna chápal jako Mikulášův první příspěvek do debaty o laickém kalichu a zařadil jej do období 1409–1411. Z něj pak podle Cegny čerpali materiál pro svá utrakvistická díla ostatní, mezi jinými Jakoubek ze Stříbra ve své *Responsio*, a sám Mikuláš měl závěrečnou část *Repliky* převzít do svého traktátu *Contra Gallum*. Důkladným textovým rozбором zmíněných děl a analýzou souvislostí přejímaných pasáží v traktátovém boji o kalich, který byl veden od roku 1414, prokázala Krmíčková,²⁰ že *Replika* nemohla vzniknout před rokem 1415 a že se spíše jedná o Mikulášovo poslední velké utrakvistické dílo, shrnující všechny známé argumenty pro kalich. Vznik *Repliky* je tedy nutno spojit až se sklonkem Mikulášova života stráveného

tují protichůdné názory, viz např. KEJŘ, Jiří: *Právnícké dílo M. Friedricha Eppinge*. Studie o rukopisech 15, 1976, s. 3–11, reedice in: *Z počátků české reformace*. Brno 2006, s. 170–181; ŠMAHEL, František: *Leben und Werk des Magisters Hieronymus von Prag*. Historica 13, 1966, s. 93, pozn. 40; HEIMPEL, Hermann: *Drei Inquisitions-Verfahren aus dem Jahre 1425*. Göttingen 1969, s. 158–160.

17 Cegna se postavou Mikuláše zabýval v mnoha studiích, zde je třeba zmínit alespoň: CEGNA, Romolo: *Appunti su Valdismo e Ussitismo. La teologia sociale di Nicola della Rosa Nera (Cerruc)*. Bollettino della Società di Studi Valdesi 130, 1971, s. 3–34, 131, 1972, s. 3–42; TÝŽ: *Ancora un incontro con Nicola di Cerruc detto da Dresda*. *Communio viatorum* 20, 1977, s. 17–32; TÝŽ: *Początki utrakwizmu w Czechach w latach 1412–1415*. *Przegląd Historyczny* 69, 1978, s. 103–114; TÝŽ: *Encore sur Nicolas de Dresde*. *Communio viatorum* 22, 1979, s. 277–281; TÝŽ: *La tradition pénitentielle des Vaudois et des Hussites et Nicolas de Dresde*. *Communio viatorum* 25, 1982, s. 137–170; TÝŽ: *De fraternitate Christi (Variazioni sul pensiero di Nicola della Rosa Nera detto da Dresda)*. In: *In memoriam Josefa Macka (1922–1991)*. Ed. M. POLÍVKA – F. ŠMAHEL. Praha 1996, s. 87–101; *Nicolai (ut dicunt) de Dresda vulgo appellati de Čerruc (De Černá růže id est de Rosa Nigra [†1418?]) Puncta*. Ed. R. CEGNA. *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 33. Varsoviae 1996, s. 5–51; TÝŽ: *Nicola della Rosa Nera e le origini del radicalismo antisimoniaco dello Speculum aureum*. *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 34, 2001, s. 59–74. Na další studie bude upozorněno níže. V poslední době Romolo Cegna zveřejňuje svoji nejnovější bibliografii o Mikulášovi na stránkách <http://marim.xoom.it/> [cit. 2012-7-24].

18 *Nicolai Dresdensis Expositio*, s. 162.

19 *Master Nicholas of Dresden: The Old Color and the New*. Ed. H. KAMINSKY – D. L. BILDERBACK – I. BOBA – P. N. ROSENBERG. *Transactions of the American Philosophical Society* N. S. 55/1, 1965, s. 31, č. 12. Je třeba zdůraznit, že *Replika* se dochovala v jediném neúplném exempláři v knihovně pražské kapituly, a její datace a z ní plynoucí závěry tedy nemohou být nevyvratitelné a stojí na značně nejisté půdě.

20 KRMÍČKOVÁ, Helena: *Studie a texty k počátkům kalicha v Čechách*. Brno 1997, s. 62–77.

snad v Německu, přesto však zůstává problémem, kterého se v souvislosti s tímto textem Cegna dotkl, zda Mikulášův přídomek „z Drážďan“ má reálný základ v jeho biografii. Pramenná opora totiž pro Mikulášův drážďanský původ či pro jeho přechodný pobyt v letech 1409–1411 tamtéž zatím nalezena nebyla a je třeba se ptát po jeho odůvodnění.²¹

Svědectví pramenů

Protichůdné názory na výše uvedené momenty Mikulášova života je nejlépe možné pochopit – pokud vůbec –, podíváme-li se na zmíněné události prizmatem dochovaných soudobých pramenů. Kromě několika zmínek v rukopisném materiálu a v soudobých kronikách nevíme nic o Mikulášově rodinném zázemí nebo místě jeho narození. Taková situace není překvapivá u muže, který nepocházel ze šlechtického prostředí, protože první bezpečnou možností, kdy se s takovým jedincem můžeme v pramenech setkat, je moment jeho zápisu na univerzitu. Ještě než však prozkoumáme matriky univerzit přicházejících v úvahu, bude užitečné se podívat na svědectví narativních pramenů, které tradičně sloužily jako důkaz Mikulášovy spojitosti s Drážďany.

Několik narativních pramenů pocházejících z počátku 15. století, tedy z doby bezprostředně blízké působení Mikuláše v Praze, se zmiňuje o tzv. drážďanské škole, skupině scholárů a kleriků, kteří působili za rektora Petra na drážďanské *Kreuzschule* a po roce 1411 se přesunuli do Prahy.²² Jejich informace byly vytěženy generacemi mladších kronikářů a poskytovaly argumenty pro tzv. drážďanskou teorii o vzniku kalicha.²³ Tato otázka společně s Mikulášovým přínosem pro utrakvismus byla již dostatečně rozebrána a pro nás je aktuální pouze to, které prameny spojovaly postavu Mikuláše s tzv. drážďanskou školou a v jaké fázi. Z původních zpráv 15. století o Mikulášovi výslovně mluví pouze dvě, a sice veršovaná kronika *Počátkové husitství* a jedna anonymní zpráva.

21 Mikulášovo působení na *Kreuzschule* a vůbec jeho spojení s tzv. drážďanskou školou v tomto období a Drážďany nově odmítá HOYER, Siegfried: *Peter von Dresden und die Anfänge der Hussitenbewegung*. Dresdner Hefte. Beiträge zur Kulturgeschichte 19/65, 2000, s. 65. Hoyer se oprávněně staví skepticky k některým starším názorům, sám však jiná překonaná fakta přebírá, jako například zmínku o Mikulášově mládí v blíže nespecifikovaném biskupském městě – s. 68.

22 Sumární přehled pramenů o této škole MUTLOVÁ, Petra: *Vybrané prameny k existenci drážďanské školy*. In: *Querite primum regnum Dei*. Sborník příspěvků k poctě Jany Nechutové. Ed. H. Krmíčková et al. Brno 2006, s. 553–560.

23 Zhodnocení starších zpráv a teorií o původu myšlenky laického kalicha podrobně rozebírá KRMÍČKOVÁ, H.: *Studie a texty*, s. 3–15.

Takzvaná česká rýmovaná kronika *Počátkové husitství*,²⁴ krátký protihusitský spisek, nás informuje o skupině scholárů, kteří se po vyhnání z Drážďan společně se svými studenty usadili v Praze U Černé růže. Důvod jejich vyhnání přímo spojuje s jejich podáváním eucharistie pod obojí způsobou:

„Na příkopě u Černé ruože
mistři a bakalářové drážďanští bydléchu
a tu bursu mějíchu,
mistr Petr, mistr Mikuláš,
Engliš a Nikolaus Loripes.
Ti z Drážďan vyhnání bíchu,
neb tajně boží krev rozdáváchu.
Tu počechu mistru Jičínovi raditi,
aby počal krev boží rozdávati,
a Jičín se toho přichopi
a mistra Jakúbka k sobě namluvi
a jiných kněží mnoho,
aby se drželi toho.“

Anonymní zpráva²⁵ nás pak zpravuje o důvodu vyhnání těchto mistrů z Drážďan, zmiňuje některé jejich názory a hlavně jejich přesun z Drážďan do Prahy vidí jako následek vydání dekretu míšeňského biskupa – kterého zde mylně ztotožňuje s Janem Hoffmannem, ačkoliv se jednalo o dekret Rudolfa Míšeňského²⁶ – z 18. října 1411 a stanovuje tak přibližnou dobu příchodu drážďanských mistrů do Prahy:

„Circa annum Domini MCCCCXII in civitate draznensi, Misnensis diocesis ... Petrus et Nicolaus puerorum eruditores in ipsius nominata civitatis draznensis

24 *Veršované skladby doby husitské*. Ed. F. SVEJKOVSKÝ. Praha 1963, s. 158–159; zde na s. 40–41 také přehled starších teorií o dataci a autorovi díla; ani jedno nelze bohužel blíže specifikovat.

25 Otištěna nejdříve PELZLEM v jeho *Lebensgeschichte des Römischen und Böhmischen Königs Wenceslaus 2*. Urkundenbuch zur Lebensgeschichte des Römischen und Böhmischen Königs Wenceslaus 2. Prag – Leipzig 1790, s. 156–158; dohromady s ostatními kronikářskými zprávami ji pak vydal HÖFLER, Konstantin: *Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen 3*. Fontes rerum Austriacarum 1, Scriptores 7. Wien 1866, s. 156–158, pozn. 1.

26 Dekret je otištěn v *Codex diplomaticus Saxoniae regiae I/B/3*. Ed. H. ERMISCH. Leipzig 1909, s. 203–204, č. 220. Jan Hoffmann byl míšeňským biskupem v letech 1427–1451, zřejmě již od roku 1414 zde však působil jako biskup koadjutor; proto např. R. Cegna v *Nicolai ... Puncta*, s. 13 prezentuje domněnku, že dekret vydal samotný Hoffmann právě z pozice biskupa koadjutora; toto však není příliš pravděpodobné. K Hoffmannovi naposled ZILYNSKÁ, Blanka: *Johann Hoffmann: Prager Student, antihussitischer Repräsentant und Bischof von Meissen*. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis XLIX/2, 2009, s. 81–98, k Mikulášovi viz s. 89–90.

schola plurimas curiosas moventes questiones illas non sunt veriti juxta capita sua contra auctoritatem sacrae scripturae et sanctorum decretorum sinistre definire ... Que eorum doctrina cum ad aures viri clarissimi domini Joannis episcopi ... pervenisset, mox ipsos Petrum et Nicolaum cum eorum doctrinae faventibus excludi jussit et eliminari de episcopatu Misnensi. ... Qui tandem Pragensem ingressi urbem lupi sub pelle ovina per fautorum suorum auxilia et novitatum amatores, quandam domum in civitate nova juxta fossam antique civitatis possederunt et pluralitatem scholarium collegerunt.“

V *Počátcích husitství* uvedení mistři byli chápáni buď jako čtyři osoby, častěji však jen jako dvě, ve kterých někteří badatelé spatřovali Petra Engliše (tedy Payna) nebo Petra Drážďanského, a v Mikulášovi pak buď syna Vavřincova (písařská varianta *Lorizes* ve smyslu *filius Laurentii*) nebo blíže nespecifikovatelného Mikuláše s přídomkem *Loripes*.²⁷ Rozhodně se toto svědectví nedá chápat jako jednoznačný důkaz o působení Mikuláše na škole v Drážďanech, neboť kronika sice mluví o mistrch vyhnaných z Drážďan, ale Mikuláš stejně jako Petr jsou zde uvedeni jako členové burzy v Praze. Payne²⁸ se k drážďanským mistrům U Černé růže připojil až po Husově odchodu do Kostnice roku 1414, tedy jeho spojení, stejně jako v Mikulášově případě, může být až pozdějšího data, což poskytlo oporu zastáncům obou teorií – tedy že Mikuláš v Drážďanech působil, nebo že se k drážďanským připojil až v Praze.

Jednoznačnou se pak může zdát anonymní zpráva přímo jmenující Mikuláše jako Petrova kolegu v Drážďanech, ovšem pro ono chybné určení biskupa Rudolfa bylo i na její spolehlivost pohlíženo s určitými výhradami. Podle Boehmera je zpráva dílem klerika vzdělaného v teologii, jenž zastával podobné názory jako katolicky orientovaná část scholárů pražské univerzity a který zřejmě patřil ke stejné generaci jako novoměstský písař Prokop, autor latinské kroniky o počátcích revolučních událostí píšící až v 70. letech 15. století.²⁹ Autor zprávy byl sice nezávislý na zprávách Piccolominiho, Vavřince z Březové či dalších známých pramenech, v jeho textu se ovšem zrcadlí jen povrchní znalost českého prostředí. K tomu přistupuje problém

27 Více SEDLÁK, J.: *Mikuláš*, s. 3. pozn. 1 s odkazem na názory Meltzera a Höflera. BOEHMER, H.: *Magister Peter*, s. 216–217 vyslovuje názor, že se jednalo o tři osoby a přináší německý překlad textu.

28 O Paynovi existuje rozsáhlá literatura, k jeho biografii viz ŠMAHEL, František: *Curriculum vitae Magistri Petri Payne*. In: In memoriam Josefa Macka (1922–1991). Ed. M. POLÍVKA – F. ŠMAHEL. Praha 1996, s. 141–160 s odkazy na další literaturu. Za člena tzv. drážďanské školy ho pokládají například BARTOŠ, F. M.: *Husitství a cizina*, s. 135–137; Howard Kaminsky v *Master Nicholas*, s. 25; ŠMAHEL, F.: *Husitská revoluce 2*, s. 59; blízký vztah Payna s Mikulášem předpokládají i GONNET, Jean – MOLNÁR, Amedeo: *Les Vaudois au Moyen Age*. Torino 1974, s. 223–224, 235 aj.

29 BOEHMER, H.: *Magister Peter*, s. 218–220. BARTOŠ, F. M.: *Husitství a cizina*, s. 67, vznik zprávy kladl do padesátých let 15. století.

dochování zprávy: její text je v současnosti znám z jediného rukopisu datovaného do druhé půlky 15. století.³⁰ Kontext zprávy v tomto rukopise, obsahujícím řadu protihusitských děl s eucharistickou tematikou, je také zajímavý: její text je zde totiž zapsán ihned po textu kostnického dekretu *Cum in nonnullis*, který je zároveň homogenní součástí Mikulášovy *Apologie*. Souvislost s otázkou utrakvismu tak ozřejmuje intence anonymního autora – historiku o drážďanských mistrech je zde potřeba chápat jako součást propagace teorie o Petru Drážďanském coby původci kalicha, neboť jinak by v kontextu rukopisu neměla své místo.³¹ Po přijetí teorie, že spojení Petra Drážďanského se zavedením laického kalicha v Praze je pouhou fabulací kronikářů, se kritické názory na spolehlivost anonymní zprávy ještě vyostřily. V každém případě se jedná o pramen pozdější; hodnotný je především z toho důvodu, že poprvé poskytuje podrobnější popis aktivit drážďanských mistrů v Praze.³²

Pro úplnost je třeba dodat, že další zmínky o Mikulášovi ve spojitosti s Drážďany lze najít v rukopisném materiálu, spadajícím do kategorie primárních pramenů; vztahují se ovšem především k roli drážďanských mistrů v zavádění kalicha v Čechách. V konkrétní souvislosti s Mikulášem je možno poukázat na poznámku v pražském kapitulním rukopise sign. A 79/5, kam neznámý opisovač na konec Mikulášova textu *Tabule veteris et novi coloris* připsal:³³

„Ista scripta ad hunc sensum hereticum collecta sunt redacta in hanc formam per Draznenses, qui de Drazna expulsi plurimos seduxerunt, qui eciam nec de purgatorio, quod est, nec de suffragiis sanctorum tenuerunt oppositum docendo.“

Rukopis obsahuje řadu dalších husitských polemik, z nichž mnoho pojednává o utrakvismu. Do kodexu si je opsal protihusitsky naladěný majitel či písař, jak prozrazuje řada poznámek v podobném duchu jako výše uvedená. Kodex byl opsán zřejmě v letech 1480–1490 a je dokladem toho, že mezi husitskými oponenty bylo

30 Rukopis je dnes uložen v Národní knihovně v Praze pod signaturou XIX C 17, viz RICHTEROVÁ, Alena: *Děčínské rukopisy ze sbírky Františka Martina Pelcla (1743–1801), nyní ve fondech Národní knihovny České republiky*. Praha 2007, s. 197–201; SPUNAR, Pavel: *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans II*. Warsaviae – Pragae 1995, s. 217, č. 463 mylně spojuje text zprávy s rukopisem z téže sbírky, sign. XIX A 50.

31 Neznámý katolický autor si do rukopisu nadepsaného *Articuli Picardorum* zapsal řadu polemik zaměřených proti českým zastáncům kalicha, a především proti táborským kněžím – Příbramův spisek proti utrakvismu, následovaný polemikami legáta basilejského koncilu Jana Palomara ve stejném duchu a další.

32 Zajímavá je zejména zmínka, že Petr a Mikuláš měli v Praze přitáhnout pozornost řady scholárů (*pluralitatem scholarium*), což je ojedinělý doklad jejich působnosti; dále je zde jmenována i řada konkrétních obvinění z neortodoxních názorů.

33 Praha, Knihovna metropolitní kapituly, sign. A 79/5, f. 261r. Popis viz PATERA, Adolf – PODLAHA, Antonín: *Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské I. A–E*. Praha 1910, s. 103–105.

i v pozdější době rozšířené povědomí o skupince reformátorů vyhnaných z Drážďan, kteří po přesídlení do Prahy měli silný vliv na tamější situaci. Souvislost jedné kopie jednoho z mnoha Mikulášových textů s povědomím o skupince drážďanských mistrů však nemůže být v otázce Mikulášova původu průkazná, a tedy ani tato zmínka – stejně jako předchozí dvě – neposkytuje spolehlivou oporu pro jeho spojení s Drážďany.

Z dalších pramenů stojí proti Mikulášově působení na *Kreuzschule* v Drážďanech jeden závažný argument, a to výrok, který při výslechu roku 1425 uvedl jeden z nejznámějších žáků tzv. drážďanské školy Johannes Drändorf.³⁴ Jak sám tvrdil, studoval totiž v Drážďanech na *Kreuzschule* a na univerzitách v Praze a Lipsku u Petra z Drážďan a Friedricha Eppinge; Mikulášovo jméno vůbec nezmiňuje.³⁵ Tato informace je ovšem z důvodu pravděpodobné posloupnosti Drändorfových studií poměrně problematická, navíc k ní došlo při výslechu inkvizitora.³⁶ Mikuláše mezi svými učiteli uvádí jiný žák školy U Černé růže Bartoloměj Rautenstock, který však mluví pouze o burze v Praze – zmiňuje Petra z Drážďan a Mikuláše bez dalšího přídomku.³⁷ I kdybychom připustili, že Mikuláš na *Kreuzschule* v Drážďanech neučil, ale pat-

34 Inkviziční protokol s obsáhlou studií vydal HEIMPEL, H.: *Drei Inquisitions-Verfahren*, komentář k Drändorfovi na s. 145–149, poznámky k jeho životopisu s. 25–30.

35 HEIMPEL, H.: *Drei Inquisitions-Verfahren*, s. 68–69. K Drändorfově studiu na pražské univerzitě se naposled vyjádřil NODL, Martin: *Iurare vel promittere. Příspěvek k problematice pražských univerzitních statut*. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis XLVII/1–2, 2007, s. 49–57.

36 Univerzita v Lipsku byla založena r. 1409 a Drändorf při výslechu uvedl, že studoval v Praze a Lipsku; přísně vzato však posloupnost studií z jeho inkvizičního protokolu nevyplývá. NODL, M.: *Iurare vel promittere*, s. 51–53 vyvrací rozšířený názor, že Drändorf studoval v Praze před rokem 1409 a poté v Lipsku, a argumentuje tím, že Praha byla zmíněna na prvním místě proto, že tamějšímu studiu přikládal Drändorf větší váhu. Kombinace Drändorfových životních osudů a dalších faktorů (působení učitelů, u kterých měl studovat; přesuny ostatních drážďanských mistrů; Drändorfovy další cestovatelské podniky apod.) tuto hypotézu podporují. Drändorfova přítomnost v Praze je pozitivně dosvědčena až k roku 1412 – do tohoto roku lze totiž datovat rukopis opsaný v Praze s Drändorfovými glosami k Lyrově Postile, dochovaný ve fondu pražské univerzitní knihovny, k tomu více NEUMANN, Augustin: *Glossy v Drändorfově postile*. Hlídka 41/11, 1924, s. 457–465. Pramennou hodnotu Drändorfova inkvizičního protokolu rozebírá HAUPT, H.: *Waldenserthum und Inquisition*, s. 357; SELGE, Kurt-Victor: *Heidelberger Ketzerprozesse in der Frühzeit der hussitischen Revolution*. Zeitschrift für Kirchengeschichte 82, 1971, s. 167–202.

37 Rautenstock byl chycen inkvizicí v Německu okolo roku 1450 a krátký inkviziční protokol je jediným pramenem o jeho životě – otištěn je v *Beiträge zur Sektengeschichte des Mittelalters* 2. Ed. I. DÖLLINGER. New York 1970², s. 626–629. Při výslechu uvedl, že v Praze studoval u Mikuláše, kterého nazývá polovičním mistrem, a to nikoliv na univerzitě, ale v příslušné burze: „Wie dass er zu Prag in die Schul gangen sei, aber nicht in das Collegium, sondern in einen Hof dabei; da sei Meister Peter von Dressen und einer Meister Niklas genannt, ein halber Meister, Schulmeister und Lehrer gewesst, von denen er den Unglauben und Ketzerei gelernt habe,“ tamtéž, s. 628–629. K problematice dochování tohoto inkvizičního protokolu, dataci, discrepancím mezi otištěnou verzí a rukopisným originálem aj. viz MACHILEK, Franz: *Aufschwung und Niedergang der Zusammenarbeit von Waldensern und Hussiten im 15. Jahrhundert (unter besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse in Deutschland)*. In: Friedrich Reiser und die „waldensisch-hussitische Internationale“. Ed. A. de LANGE – K. UTZ-TREMP. Heidelberg – Ubstadt-Weiher – Basel 2006, s. 302.